

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความรับผิดชอบต่อสังคม Strategic Leadership of School Administrators and Social Responsibility

วนิดา แสนอินตะ¹ และ พระฮอนด้า วาตสโท²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Wanida Saninta¹ and Phra Honda Vadasatto²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus^{1,2}

Corresponding Author, E-mail: wanidasaninta@gmail.com

บทคัดย่อ

ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนเอกชนนั้นเป็นผู้ที่มีความสำคัญและเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนสถานศึกษาอย่างแท้จริงในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ในท่ามกลางสังคมยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรม การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วไร้พรมแดน สังคมเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนพลเมืองโลกมีการแข่งขันเอาตัวรอดสูงขึ้นเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตนโดยไม่คิดถึงส่วนร่วม ขาดคุณธรรมจริยธรรม อันก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาการใช้แรงงานเด็ก ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือทำให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพ การศึกษาลดลงหรือการศึกษาไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้นำสถานศึกษา จึงต้องตระหนัก มีบทบาท ให้ความสำคัญถึงความรับผิดชอบต่อสังคมที่เรียกว่า CSR (corporate social responsibility) เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมุ่งมั่นศึกษา พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การบริหารโดยใช้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มาผนวกเข้ากับความรับผิดชอบต่อสังคมของสถานศึกษา ให้เป็นกลยุทธ์การบริหารอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมของสถานศึกษา จึงสามารถกระตุ้น จูงใจ ให้บุคคลในโรงเรียน ชุมชน หันมาร่วมมือกันสร้างความตระหนักเห็นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพการศึกษาและบุคคล

* ได้รับบทความ: 28 มกราคม 2565; แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2565

ในชุมชนมีความพึงพอใจในคุณภาพของสถานศึกษา เกิดความศรัทธา เชื่อมั่น สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสถานศึกษาอย่างยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์; ผู้บริหารสถานศึกษา; ความรับผิดชอบต่อสังคม

Abstract

The administrators of the private schools are considered to be the people who are really important and leaders in driving the schools in the management of the schools to be successful in the midst of a globalized society which has progressed in industrial technology Fast communication without borders Society, economy and environment are rapidly changing in today's society. As a result, the way of life of the people of the world's citizens is more competitive for survival, seeing only personal interests without considering participation. lack of morality which cause various problems followed by many such as child labor problems crime problem Corruption problem And it is especially important to cause problems with the quality of education being reduced or the education is not up to standard. The problems as mentioned above, educational institution administrators or educational institution leaders Therefore, it must be realized that there is a role to focus on social responsibility known as CSR (corporate social responsibility) to help solve economic, social and environmental problems, especially the quality of education. School administrators must be confident in their studies. Develop yourself to be a leader with strategic leadership. Change management strategies by using strategic leadership to combine with social responsibility of educational institutions. as a strategy for socially responsible management of educational institutions. Therefore, it can motivate and motivate people in schools and communities to work together to raise awareness of the importance of social responsibility. Affects the development of economic, social quality, educational quality, and people in the community are satisfied with the quality of educational institutions. Build faith, trust, create a good image for educational institutions that are sustainable forever

Keywords: Strategic Leadership; Educational Institution Administrators; Social Responsibility

บทนำ

จากสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและในยุคที่มีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงการบริหารงานแบบดั้งเดิมไปสู่การบริหาร จัดการสถานศึกษาสมัยใหม่ ภายใต้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคของการบริหารจัดการ การศึกษาไทยในปัจจุบันท่ามกลางกระแสแห่งยุคโลกาวิวัฒน์ ซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขการปรับเปลี่ยน การแข่งขันเพื่อสร้างข้อดี ข้อได้เปรียบ ที่ส่งผลกระทบต่อด้านการศึกษาและจากความจริงที่ก้าวหน้า ทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบันส่งผลให้คนในสังคมต้องปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตวัฒนธรรมของประชาชน ชุมชน เปลี่ยนแปลงตามไปด้วยอีกทั้งสังคมมีการ ขยายตัวด้านการลงทุนทางธุรกิจ การอุปโภคบริโภคของประชาชนรวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เพิ่มในปริมาณที่สูงขึ้นจากเดิม จนทำให้เกิดปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตามมามากมาย คนขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้บุคคลในสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ และเอกชนเกิดความตระหนักและหันมาสนใจถึงคุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคมที่เรียกว่า CSR (corporate social responsibility) ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึง ความมีคุณธรรมจริยธรรมของผู้คนในสังคมนั้นเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552 จากปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อมและคุณภาพการศึกษา ควรที่จะต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาให้ดีขึ้นโดยผู้นำสถานศึกษา (school leadership) หรือผู้บริหาร สถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานเล็กหรือหน่วยงานใหญ่หน่วยงานราชการหรือเอกชนก็ตามล้วนแล้วแต่ ต้องมีบทบาทหน้าที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันนี้ควรต้องมี ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (strategic leadership) และบริหารงานอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพราะภาวะ ผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นภาวะผู้นำที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับการบริหารจัดการในยุคสังคมโลกาวิวัฒน์ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเป็นอย่างยิ่งคือผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ใช้ความคิดเชิงกลยุทธ์ (strategy) ในการวางแผนการบริหารโดยตระหนักและเล็งเห็นคุณค่าความสำคัญต่อความรับผิดชอบต่อ สังคมเพื่อช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมและคุณภาพการศึกษอันเป็นผลให้สังคมเศรษฐกิจ เจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง กลายเป็นสังคมที่มนุษย์มีคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นน่าอยู่ น่าอาศัย ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างสันติ กล่าวได้ว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นภาวะ ผู้นำที่แสดงออกด้านการสร้างแรงจูงใจ กระตุ้น ให้ผู้ร่วมงานใช้ความสามารถที่มีอยู่มาทำงานเพื่อให้บรรลุ ผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยผู้นำสถานศึกษาจะต้องมีเทคนิควิธีการจูงใจที่เหมาะสม เลือกรูปวิธีการจูงใจ ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้การทำงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ที่กำหนดไว้

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา (Strategic Leadership)

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (strategic leadership) หมายถึงกระบวนการ วิธีการ หรือ แนวทางในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน การกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้แก่องค์กรในการริเริ่มสร้างสรรค์ต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อให้องค์กรอยู่รอดต่อไปได้และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นอีกหนึ่งในประเภทภาวะผู้นำที่จะเป็นตัวผลักดันให้การบริหารเชิงกลยุทธ์ประสบความสำเร็จลุล่วงด้วยดี (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีหลายแนวคิดซึ่งในที่นี้ขอนำมาเสนอ 3 แนวคิด ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Ireland and Hitt (1999, อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548) 2) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Nahavandi and Malekzadeh (1993, อ้างถึงใน เกศรา สิทธิแก้ว, 2558) 3) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดสภาพบริบทสังคมไทย

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Ireland and Hitt (1999, อ้างถึงในสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548) สองนักวิจัยยุทธศาสตร์ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับศตวรรษที่ 21 ว่าในขณะที่บริบทของโลกาภิวัตน์ขยายตัวเพิ่มขึ้นทั้งแนวกว้างและแนวลึกควบคู่กับสภาวะการแข่งขันทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเช่นนี้จำเป็นที่ผู้นำเชิงกลยุทธ์ต้องดำเนินการใน 6 กิจกรรม ต่อไปนี้ 1) ผู้นำเชิงกลยุทธ์ต้องสามารถใช้วิสัยทัศน์ที่แจ่มชัดและมีลักษณะที่จูงใจขององค์กรได้เป็นวิสัยทัศน์ที่ได้มาจากบุคคลฝ่ายต่าง ๆ 2) ผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องตระหนักให้ความสำคัญต่อองค์กรใช้ประโยชน์และดำรงรักษาจุดเด่นที่เป็นแกนสมรรถนะขององค์กรให้ได้เพราะจุดเด่นดังกล่าวจะเป็นทรัพยากรและขีดความสามารถที่จะทำให้องค์กรมีเอกลักษณ์ที่นำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน 3) ผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องมุ่งเน้นกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 4) ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของศตวรรษที่ 21 จะต้องดำเนินกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมความมีประสิทธิผลอย่างยั่งยืนขององค์กรด้วยการกระตุ้นและเปิดกว้างแก่ทุกคน 5) ผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องยึดมั่นและมุ่งเน้นแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ อย่างมีจริยธรรมด้วยการแสดงถึงความซื่อสัตย์มีคุณธรรมยึดมั่นในหลักการของตนทั้งสามารถในการคล้อยตามพนักงานให้ประกอบธุรกิจบนหลักของความมีจริยธรรม 6) ผู้นำในศตวรรษที่ 21จะต้องสามารถสร้างความสำเร็จ ประสิทธิภาพ และความมีคุณภาพขององค์กรระหว่างความควบคุมที่เน้นในความยืดหยุ่นและการริเริ่มใหม่ ๆ ที่มุ่งผลระยะสั้นกับที่มุ่งผลระยะยาว

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Nahavandi and Malekzadeh (1993, เกศรา สิทธิแก้ว, 2558) ได้การวิจัยพบว่าคุณลักษณะเด่นสำคัญ 2 ด้าน ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ คือ 1) ด้านแสวงหาความท้าทาย (degree of challenge seeking) คือ ผู้นำมีความเต็มใจที่จะเสี่ยงมากน้อยเพียงใดผู้นำจะมุ่งต่อกลยุทธ์สู่อนาคตกับการมุ่งการดำเนินงานประจำปัจจุบันมากน้อยต่างกันเพียงไรเป็นต้นผู้นำที่มุ่งแสวงหาความท้าทายสูงพบว่ามีกำหนดกลยุทธ์ที่มีลักษณะของความเสี่ยงสูงและมักจะพยายามริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในขณะที่ผู้นำซึ่งมีระดับของการแสวงหาความท้าทายต่ำมักจะไม่นิยมและปฏิเสธ

ต่อความเสี่ยงทั้งหลายด้วยการยึดติดอยู่กับแนวคิดและวิธีเดิมที่พิสูจน์ว่าเคยได้ผลมาแล้ว 2) ด้านความต้องการที่จะมีอำนาจในการควบคุม (need of control) คือ ผู้นำที่มีความต้องการอำนาจในการควบคุมสูงจะจัดรูปแบบขององค์กรที่เป็นการรวมศูนย์อำนาจมีการกระจายงานกระจายอำนาจค่อนข้างน้อยและมุ่งเน้นที่กระบวนการต่ำจะเน้นวัฒนธรรมแบบตั้งตัวเน้นการปฏิบัติแบบเดียวที่เหมือนกันและการให้ลอกเลียนแบบการปฏิบัติเป็นหลักในขณะที่ผู้นำที่มีระดับความต้องการมีอำนาจในการควบคุมต่ำมักจะเน้นการกระจายอำนาจในองค์กรจะกระจายอำนาจความรับผิดชอบในการตัดสินใจแก่บุคคลต่าง ๆ ที่ร่วมงาน ผู้นำแบบนี้จะมุ่งเน้นวัฒนธรรมแบบปรับตัวพยายามกระตุ้นการมีส่วนร่วมและการแสดงออกโดยเปิดเผยของผู้ตามมุ่งเน้นการใช้วิธีการบูรณาการความคิดที่หลากหลายของบุคคลต่าง ๆ มากกว่าความคิดที่เป็นแบบเดียวเหมือน ๆ กัน จะสร้างวัฒนธรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของพนักงานและวัฒนธรรมในการแสดงความอดทนต่อการรับฟังความคิดของผู้อื่นที่เกิดขึ้นในองค์กร

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดสภาพบริบทสังคมไทยนักวิชาการในสังคมไทยหลายท่านได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไว้ดังนี้ แนวความคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (ธงชัย สันติวงษ์, 2546) ได้กล่าวว่าผู้บริหารระดับสูงในฐานะผู้บริหารทางกลยุทธ์ต้องเป็นนักกลยุทธ์ (strategist) ซึ่งต้องดำเนินการในทางกลยุทธ์ต่างๆที่เป็นบทบาทในทางปฏิบัติ ดังนี้ คือ 1) การเป็นผู้บริหารทั่วไปที่จะต้องทำการบริหารเรื่องราวทั้งหมดในองค์กรตลอดเวลาโดยไม่ขาดตอน 2) การเป็นผู้ใช้ทัศนวิสัยที่จะต้องติดตามความเป็นไปของสภาพแวดล้อมต่างๆหรือการมองโลกกว้างรอบตัวนั่นเอง 3) การเป็นผู้นำจะต้องเป็นผู้จัดทำกลยุทธ์ คือ การวิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดต่างๆเพื่อนำมาเทียบเคียงกับทรัพยากรที่ประเมินได้ภายในองค์กรและทำการจัดคู่ปัจจัยระหว่างโอกาสและทรัพยากรที่มีอยู่จนสามารถจัดทำเป็นนโยบายและแผนดำเนินงานต่าง ๆ ออกมา 4) การเป็นสถาปนิกออกแบบโครงสร้างและระบบงาน 5) การเป็นผู้จัดแบ่งสรรทรัพยากรและเป็นผู้ควบคุมการใช้ทรัพยากรต่างๆ 6) การเป็นผู้นำสร้างทีมงานกระตุ้นให้เกิดความเชื่อมั่นและการผูกพันจากทุกฝ่ายการเป็นผู้ประเมินผลงานและรู้จักใช้คน 7) การเป็นผู้ชักจูงใจ 8) การเป็นผู้นำชุมชนสัมพันธ์ 9) การเป็นผู้ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงเป็นภาวะผู้นำในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นกระแสสะท้อนการทำงานกำหนดทิศทางและเพื่อสร้างให้เกิดสมดุลทางการบริหารจัดการภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์คือศักยภาพของผู้นำที่แสดงวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์สำหรับองค์กรหรือส่วนหนึ่งขององค์กรและเพื่อกระตุ้นชักชวนคนอื่น ๆ ให้ได้รับวิสัยทัศน์ในการจัดการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรรวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ

ลักษณะสำคัญของผู้นำเชิงกลยุทธ์ 12 ด้าน ตามแนวคิดของ Adair (2002) ดังนี้ 1) ความจงรักภักดี 2) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันทันกับการเปลี่ยนแปลง 3) การใช้อำนาจอย่างมีเหตุผล 4) มีวิสัยทัศน์

ที่กว้างไกล 5) แรงจูงใจ 6) ความเห็นอกเห็นใจ 7) การครองตนเอง 8) ทักษะทางสังคม 9) การตระหนักรู้ในตน 10) ความสามารถในการมอบอำนาจและมอบหมาย 11) ความชัดเจน และ 12) ความมั่นคง/ความน่าเชื่อถือ การที่ผู้นำสามารถสร้างให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อดึงเอาแนวคิดเชิงกลยุทธ์ของแต่ละฝ่ายมาหลอมรวมกันและสุดท้ายต้องพัฒนาให้เป็นแนวคิดขององค์กรร่วมกัน มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไรในการร่วมสร้างให้เกิดมุมมองเชิงกลยุทธ์ในองค์กรมากกว่าการมุ่งเน้นอยู่ที่ภารกิจประจำขององค์กร บุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนองค์กรคือผู้บริหารองค์กรหรือผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นมืออาชีพ ซึ่งมีรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการศึกษาเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศที่มีลักษณะเป็นระบบเป็นขั้นตอนเป็นบุคคลที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีความรู้มีทักษะเกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์(strategic management) คือกระบวนการซึ่งรวมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกัน 3 ประการ คือ 1) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์(strategic analysis) เป็นงานที่จะต้องทำไว้ล่วงหน้าและต้องมีการพัฒนา จึงจะเป็นการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสม 2) การกำหนดกลยุทธ์ (strategy formulation) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ต้องทำไว้ล่วงหน้าให้เป็นแผน ซึ่งได้ผลลัพธ์ คือ กลยุทธ์ที่กำหนด 3) การปฏิบัติตามกลยุทธ์และการควบคุม (strategy implementation and control) เป็นกระบวนการกำหนดแผนการปฏิบัติ การมองเห็นความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ให้เป็นจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การปฏิรูปการศึกษาไทยในระยะที่ผ่านมาทุกฝ่ายได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พุทธศักราช 2550-2554) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้เน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีความสามารถและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขเน้นระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) สังคมในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารมีปัญหาการหย่อนยานด้านคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์เป็นผลสืบเนื่องมาจากการคล้อยตามกระแสโลกาภิวัตน์ของโลกและสภาพความขัดแย้งภายในสังคมไทยเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) อีกทั้งความเจริญทางด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทำให้คนในสังคมต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตขนบธรรมเนียมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยสังคมมีการแข่งขันกันสูงขึ้น การลงทุนในประเทศ การอุปโภคบริโภคของประชาชน

รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ในปริมาณที่สูงเพิ่มขึ้น จนทำให้เกิดปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาการใช้แรงงานเด็ก ปัญหาโลกร้อน ปัญหาขาดแคลนน้ำ ปัญหาขาดแคลนอาหาร คนในสังคมมุ่งหาผลประโยชน์เพื่อตนเองเกิดการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นปัญหาอาชญากรรมปัญหาสิ่งแวดล้อมปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ผลักดันให้ผู้คนในสังคมทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชนเกิดความตระหนักและหันมาสนใจถึงคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม ที่เรียกว่า CSR (corporate social responsibility) ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณธรรมจริยธรรมของผู้คนในสังคมนั้นเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552) ความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) ปัญหาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสังคมหย่อนด้านคุณธรรมจริยธรรมคนในสังคมขาดความรับผิดชอบต่อภาระของตนเองส่งผลกระทบต่อคนในสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2551) การพัฒนาประเทศต้องเริ่มจากการพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมมีความรับผิดชอบต่อสังคม (responsibility) เพราะความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญในการทำงานของคนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะทำให้งานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพความรับผิดชอบต่อสังคมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง (self responsibility) และความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) ความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นการทำหน้าที่เพื่อตนเองเช่นการเตรียมตัวในการเรียนการทำงาน เป็นต้น ส่วนความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเพื่อบุคคลอื่นหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นการให้คำแนะนำเพื่อนในสิ่งที่ถูกต้องช่วยงานโรงเรียนและให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนหรือสังคมความรับผิดชอบต่อสังคมมีความหมายใกล้เคียงกับจิตสาธารณะหรือจิตอาสา กล่าวคือจิตอาสาหรือจิตสาธารณะหมายถึงความสำนึกในการอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมด้วยการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, 2550) ในขณะที่ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้เหมาะสมกับบทบาทตามระเบียบของสังคมรวมถึงความมุ่งมั่นตั้งใจการมีส่วนร่วมการให้ความร่วมมือและช่วยเหลือสังคมโดยมุ่งประโยชน์ที่จะเกิดกับสังคมส่วนรวม (พระมหาสมควร ขุนภิบาล, 2550) ดังนั้นความรับผิดชอบต่อสังคมและจิตสาธารณะหรือจิตอาสา จึงมีความแตกต่างกันตรงที่จิตสาธารณะหรือจิตอาสาเป็นการสมัครใจเต็มใจอยากที่จะช่วยเหลือสังคม แต่ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นทั้งการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนเองที่มีต่อผู้อื่นและยังเป็นการอาสาช่วยเหลือสังคมด้วย (ฉันทนา จันทร์บรรจง และคณะ, 2554) จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เราทราบว่าแม้ว่าประเทศไทยมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาอย่างชัดเจนแล้วก็ตามแต่ก็มีอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การศึกษาไทยยังไม่สามารถไปสู่เป้าหมายปลายทางเท่าที่ควรเนื่องจากการขาดผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์โดยเฉพาะปัญหาด้านผู้นำการบริหารจัดการของสถานศึกษายังมีปัญหาด้านการรวมศูนย์อำนาจในการบริหารขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนขาดการตรวจสอบและการประกันคุณภาพขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและขาดการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544)

นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ยังขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและไม่ตอบสนองความต้องการของหน่วยงานการทำงานเป็นทีมยังมีน้อยการสร้างระบบแรงจูงใจยังไม่สามารถสนับสนุนให้บุคลากรทำงานอย่างเต็มศักยภาพขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทำให้การปฏิบัติงานล่าช้าไม่คล่องตัวบุคลากรไม่เข้าใจในระบบและวิธีการทำงานที่ชัดเจนจึงทำให้การทำงานไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควร (Myers and Distel, 2008) และที่สำคัญขาดความรับผิดชอบต่อสังคม (Kotler and Lee, 2005) ความหมายความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (corporate social responsibility : CSR) หมายความว่า ความรับผิดชอบต่อในการปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสังคมจากการดำเนินธุรกิจรวมถึงการอุทิศทรัพยากรโดยสมัครใจไม่ได้ถูกควบคุมโดยกฎหมายหรือข้อบังคับใดๆก็ตามซึ่งหมายรวมถึงสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นกิจกรรมหลักที่ดำเนินการโดยองค์กร Phillip Kotler and Nancy Lee ได้เขียนหนังสือเรื่อง Corporate social responsibility : Doing the most good for your company and your cause ได้แบ่งรูปแบบ CSR ออกเป็น 6 ประเภท ตามแนวคิดของ Phillip Kotler and Nancy Lee (2005, อ้างถึงใน อรรถการ สัตยพานิชย์, 2558) คือ 1) การส่งเสริมประเด็นสังคม (cause promotion) 2) การตลาดเกี่ยวเนื่องกับประเด็นสังคม (cause related marketing) 3) การตลาดเพื่อสังคมขององค์กร (corporate social marketing) 4) การบริจาคตรง (corporate philanthropy) 5) อาสาสมัครช่วยเหลือชุมชน (community volunteering) 6) ข้อปฏิบัติธุรกิจเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility business practice) จากแนวคิดการทำกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของ Phillip Kotler and Nancy Lee ทำให้ปัจจุบันองค์กรภาครัฐและเอกชนมุ่งสนใจทำกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมเหตุผลหลักของการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรมี 4 ประการ (Porter and Kramer, 2006) คือ 1) ภาระผูกพันทางจริยธรรม (moral obligation) 2) ความยั่งยืน (sustainability) 3) ใบอนุญาตประกอบกิจการ (license to operate) และ 4) ชื่อเสียง (reputation) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญามีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สรุปองค์ประกอบความรับผิดชอบต่อสังคมได้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้ประเด็นทางสังคม 2) การให้บริการต่อสังคม 3) การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในสังคม 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชน 5) การสร้างจิตอาสาต่อสังคม และ 6) การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพต่อสังคม

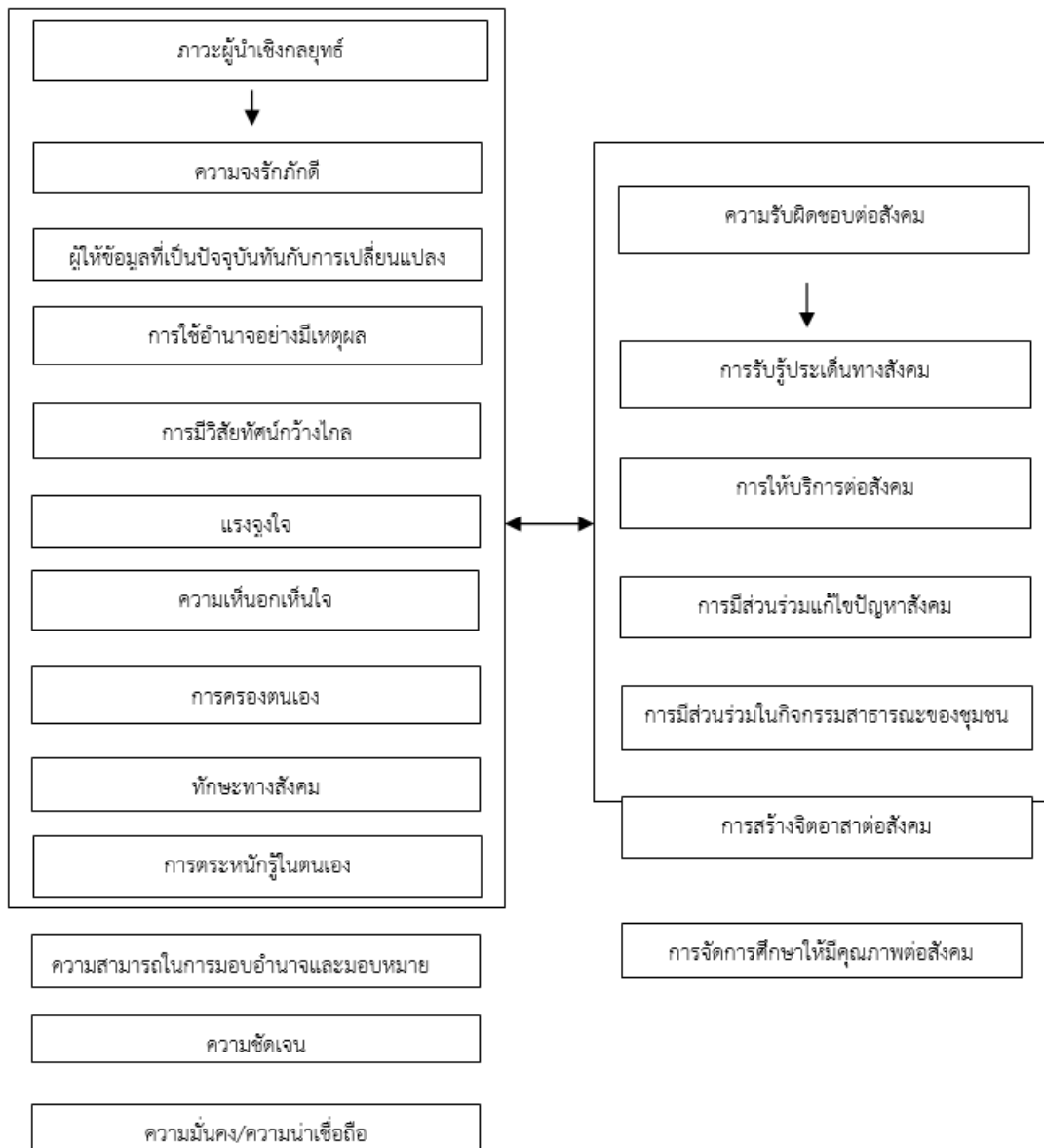
สรุป

ผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันควรต้องมีรูปแบบของความเป็นผู้นำที่เปลี่ยนแปลงไปให้ทันยุคทันสมัย สอดคล้องเหมาะสมตามกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งความเจริญก้าวหน้า

ทางด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรม การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วไร้พรมแดนทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนมีการแข่งขันเอาตัวรอดสูงขึ้นเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตนไม่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนร่วม มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ขาดคุณธรรมจริยธรรม ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญเกิดปัญหาด้านการศึกษา คือ คุณภาพการศึกษาลดลง หรือการศึกษาไม่มีคุณภาพไม่ได้มาตรฐานและเกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาการใช้แรงงานเด็ก ปัญหาโลกร้อน ปัญหาขาดแคลนน้ำ ปัญหาขาดแคลนอาหาร ปัญหาอาชญากรรมปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นต้น ดังนั้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา และปัญหาอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ว่าหน่วยงานเล็กหรือหน่วยงานใหญ่ หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชน ก็ตามล้วนต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรต้องมั่นศึกษาและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (strategic leadership) ปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การบริหารโดยการนำเอาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มาบริหารสถานศึกษาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมนั่นก็คือ ผู้บริหารใช้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ตามแนวคิดของAdair ที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของผู้นำเชิงกลยุทธ์ 12 ด้าน (วริษา ฮวดศรี และคณะ, 2564) ประกอบด้วย 1) ความจงรัก รักดี 2) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันทันกับการเปลี่ยนแปลง 3) การใช้อำนาจอย่างมีเหตุผล 4) มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 5) แรงจูงใจ 6) ความเห็นอกเห็นใจ 7) การครองตนเอง 8) ทักษะทางสังคม 9) การตระหนักรู้ในตน 10) ความสามารถในการมอบอำนาจและมอบหมาย 11) ความชัดเจน และ 12) ความมั่นคง/ความน่าเชื่อถือ มาผนวกเข้ากับ ความรับผิดชอบต่อสังคมตามแนวคิดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญามีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สรุปองค์ประกอบความรับผิดชอบต่อสังคมได้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้ประเด็นทางสังคม 2) การให้บริการต่อสังคม 3) การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในสังคม 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชน 5) การสร้างจิตอาสาต่อสังคม และ 6) การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพต่อสังคม

ดังนั้น หากผู้บริหารสถานศึกษาใช้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มาใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม ก็จะสามารถชักจูง จูงใจ โน้มนำ กระตุ้น ให้บุคคลในองค์กร และชุมชนหันมาร่วมมือช่วยเหลือกันแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างความตระหนักเห็นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคม ความมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม คุณภาพการศึกษา อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนมีความพึงพอใจ เชื่อมั่น ศรัทธา ในคุณภาพของสถานศึกษา เกิดการยอมรับ เชื่อมั่น สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ
- เกศรา สิทธิแก้ว. (2558). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ฉันทนา จันทร์บรรจง, จิตราภรณ์ ไยศิลป์ และ สุภาภรณ์ กิติรัชตานนท์. (2554). ผลกระทบของนโยบาย รัฐบาลต่อการปลูกฝังจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนในระดับการศึกษา ภาคบังคับ. (ภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. (2550). การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2546). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ประชุมช่าง.
- พระมหาสมควร ขุนภิบาล. (2550). องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม ของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ โรงเรียนพนิชยการสยามเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี.(2544). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ: Diamond in Business World.
- วริษา ฮวดศรี, กัญญกร เอี่ยมพญา และ นิวัฒน์ น้อยมณ. (2564). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร สถานศึกษาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6 จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารสิทธิธรรมปริทรรศน์*, 22(1), 103-117.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2548). ภาวะผู้นำทฤษฎีและปฏิบัติ : ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิรัตน์เอดดูเคชั่น.
- สุศักดิ์หลาบมาลา. (2551). การเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของเด็ก. *วารสารการศึกษาไทย*, 5(46), 18.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แนวทางการวัดผลประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่มสาระ วิทยาศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). การจัดระดับการกำกับดูแลองค์กรภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2544). รายงานการปฏิรูปการศึกษาต่อประชาชน. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งพับลิชชิ่ง.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ฉบับสรุป. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถการ สัตยพานิชย์. (2558). การสร้างตราสินค้าผ่านกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร. Brand building through corporate social responsibility, สืบค้นเมื่อ 28 กันยายน 2564 จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_june_15/pdf/aw09.pdf.
- Adair, J. (2002). *Effective Strategic Leadership*. London: Pan Macmillan.
- Ireland, R. D. and Hitt, M. A. (1999). Achieving and maintaining strategic competitiveness in the 21st century : The role of strategic leadership. *Academy of management executive*, 13(1), 114-119
- Myers, D. L., Distel, D. L. (2008). Leadership and strategic planning: Keys to success in a changing environment. Retrieved May 30, 2005, from <http://www.asp.org/qic/index/html>.
- Nahavandi, A. and Malekzadeh, A. R. (1993). *Organization Culture in the Management of Mergers*. New York: Quorum Book.
- Porter, M. E., and Kramer, M. R. (2006). Strategy & society: The link between competitive advantage and corporate social responsibility, Harvard business review.
- Phillip Kotler and Nancy Lee. (2005). *Corporate social responsibility*. Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.